

Resim 1. "Bir Şehir Kurmak: Ankara 1923-33" Sergisi, CerModern (Fotoğraf: Duygu Tüntaş)

Bir Şehir Kurmak: Ankara 1923-33, 13 Kasım 2019- 26 Ocak 2020, Ankara, CerModern / Küratörler: Ali Cengizkan ve N. Müge Cengizkan / Düzenleyen: Vehbi Koç Vakfı Koç Üniversitesi VEKAM / Sergi ve Sergi Üniteleri Tasarımı: Fatih Yavuz, Emre Şavural (FRE) / Grafik Tasarım: BAREK / Modelleme ve Videolar: Dersu Değer, Büşra Öner / Desteğiyle: Ankara Enstitüsü Vakfı, CerModern

1. Yoğun ilgi sebebiyle sergilenme süresi CerModern tarafından 26 Ocak 2020'ye kadar uzatılmıştır.

2. Ali Cengizkan'ın "Ankara'nın İlk Planı 1924-25 Lörcher Planı" isimli kitabı Erken Cumhuriyet Ankara'sını anlamak için oldukça önemli bir kaynaktır. Konuyla ilgili detaylı okuma yapmak için başvurabilirsiniz.

* Faculty of Architecture, TED University, Ankara, TURKEY.

"ZAMANI GELMİŞTİ!": BAŞKENT ANKARA'NIN İLK ON YILI ÜZERİNE BİR SERGİ VE BİR KİTAP

MELİS ACAR*, AZİZE ELİF YABACI*

BAŞLARKEN

13 Kasım 2019-12 Ocak 2020 tarihleri arasında Ankara CerModern'de ziyarete açılan "Bir Şehir Kurmak: Ankara 1923-1933" sergisi, bir araştırma projesinin ürünü olarak Ankara'nın başkent oluşunu takip eden 10 yıllık süreçte oluşan, gelişen ve değişen "kent kültürünü" anlamayı hedefler (1). Bu kapsamda, modernleşme ve yoğun yapılaşma faaliyetleriyle oluşumuna yakından tanıklık edebildiğimiz Yenişehir'de, özellikle barınma kültürünün bu süreçteki evrimi – belki de evrimleştirme arzusu – şüphesiz serginin ziyaretçilerine sunduğu en önemli odaklardan birini oluşturur. Serginin aynı ismiyle VEKAM tarafından basımı üstlenilen "Bir Şehir Kurmak: Ankara 1923-1933" kitabı aynı dönemin konularını daha geniş bir çerçeveden, detaylara ve belgelere daha fazla yer vererek anlatır. Kitap, serginin açılışıyla aynı gün okuyucuya sunulmuştur.

Bu sergiye ve kitaba yakından bakmanın, anlamının ve öneminin farkına varmanın, deneyimini ve

hedefini benimsemenin, böylece ileriki çalışmaların önünü açmanın gerekli olduğunu düşünüyoruz. Çünkü, serginin küratörlerinden Ali Cengizkan'ın dediği gibi, bir Ankara sergisinin "zamanı gelmişti". Ve daha önemlisi, başka Ankaraları görmenin ve izini sürmenin "zamanı gelmişti".

Zamanı gelen hikayelerin temelinde, sergi ve kitabın başlığında vurgulandığı gibi 1923 yılında Ankara'da yeni bir şehir kurulmaya başlanması yatar (2). Bu sergi ve kitabın amacı, Cumhuriyet'in kurguladığı başkentin farklı katmanlardaki başka hikayelerini anlatmaktır. Her ikisi de kalıplaşmış bir Cumhuriyet Ankara'sındansa başka Ankaraları arayan, boşlukları doldurmaktansa boşlukları sorgulayan araştırma ürünleridir. Güçlü bir arşiv ve fiziksel envanter ile başkent Ankara'nın boşlukları, yani bilinmeyenleri ortaya çıkarılmıştır ve bu sayede, sergide ve kitapta okuyucular başka Ankaralarla yüzleştirebilir. Sergi ve kitap, Cumhuriyet'in başkenti Ankara hakkında sözsüz kalarak sözünü söyler; gerisi okuyuculara kalmıştır.

3. Mimarlık dergisinde yayınlanan Zafer Akay'ın "Cumhuriyetin Kayıp Rüyasının İzinde Bir Şehir Kurmak" başlıklı makalesi serginin yoğun içeriğine, kullandığı malzemeye ve söylediği sözlere farklı detaylar üzerinden değinirken, Haluk Zelef Arredamento Mimarlık dergisinde yazdığı "Hayal Kurmak, Sergi Kurmak... Bir Şehir Kurmak: Ankara 1923-33" başlıklı makalesinde sergi ve kitabın neden son dönemin önemli Ankara çalışmalarından olduğunu kapsam üzerinden tartışır ve kendi gözlemleriyle sergi ve kitabın farklı kitlelerden birçok insana ulaşmasının övgüsüyle sonuçlandırır. Bu iki makalenin yanı sıra çeşitli mecralarda sergi ve kitap hakkında yazılan düşünce yazıları oldu. Örneğin, Güllü, Can, Mengilibörü ve Gündüzalp tarafından kaleme alınan "Bir Şehir Kurmak: Ankara 1923-33 Sergisi Üzerine Notlar" yazısı sergi konusunda teknik ve metodolojik eleştiriler içermesi açısından ele almaya değer. Aynı zamanda, sergi ve kitabı anlamak ve üstüne düşünmek için Ali Cengizkan ve Müge Cengizkan'ın XXI dergisiyle yaptıkları söyleşiye mutlaka bakmak gerek.

Sergi açılışında ve süresince, birçok ortamda ve kitapta çok defa belirtildiği gibi küratör-editör Ali Cengizkan ve N. Müge Cengizkan'ın en önemli uyarılarından biri, bu sergi ve kitap deneyiminin sonucu olarak "nostaljiye düşmemek" tir (3). Bu konu üzerinden hem serginin amacı anlatılırken hem de sergiye gezenlerin ve kitabı inceleyenlerin akıllarının bir köşesinde "nostaljiye düşmemek" gerektiğini tutarak deneyimlemeleri beklenmiştir. Nostaljinin sadece bu sergi ve bu kitap özelinde değil, genel olarak mimarlık tarihi anlayışında tehlikeli bir yöntem olarak görüldüğünü söyleyebiliriz. Söyleşilerinde Ali Cengizkan, amaçlarının bir nostalji hissi yaratmak değil aksine şehrin "nasıl olup da bu biçimde olmak zorunda olduğunu ve başka türlü oluşamayacağını ortaya koymak" olduğunu belirtir (XXI, 2019). Nostalji hissini, belki de bir çeşit, atalet duygusunu da beraberinde getireceği öngörülerek; bunun yerine, kalanları korumak ve "ne yapabiliriz"i düşünmek bu sergi kapsamında ziyaretçilerde uyandırılmak istenmiştir.

Dolayısıyla, serginin amacı ziyaretçinin (nostaljik bir) "his yaşaması" değil, aksine objektif gözle sunulan "bilgiye ulaşması" nı sağlamaktır. Bu gözle bakıldığında sergi için üretilen videolardaki "rotalar" daha anlamlı hale gelir. Sergi içinde kurgulanan fiziksel ve sanal tüm rotalar farklı yönelimlerin sunduğu farklı bilgi katmanlarına

ulaşmakla sonuçlanır. Dijital sunum ortamında, ziyaretçiye belirli rotalar ve kendilerine referans alabilecekleri belirli nirengiler (*landmark*) verilmiş olması, yine ziyaretçiye "damıtılmış" bir bilginin verilmek istendiğini gösterir. Bu nedenle, ziyaretçinin 1923-1933 Ankara'sını "hissedeceği" bir sergi beklememesi belki de yapılması gereken en önemli uyarı diyebiliriz.

KURGU VE DENEYİM

Ali Cengizkan ve N. Müge Cengizkan araştırma serüvenini anlatırken 16 yıl öncesine giderler. O günden bugüne kadar Cumhuriyet Ankara'sı alanında yaptıkları ve yapılmasına ön ayak oldukları tüm çalışmaların ve özellikle kendi ellerinde biriken çok ciddi miktarda arşiv materyallerinin en alt bilgi katmanını oluşturduğunu belirten Cengizkanlar, ellerindeki birikimin üretime dönüşmesinin "zamanı gelmişti" diyerek, sergi ve kitap fikrinin ortaya çıktığına değinirler.

Arşiv materyallerinin ve öncül çalışmaların oluşturduğu bilgi katmanından yola çıkan "Bir Şehir Kurmak: Ankara 1923-1933" araştırmasının ürünleri bir kitap ve bir sergidir. Birbirini tamamlamak üzere kurgulanan bu araştırma ürünlerinden kitabın çok katmanlılığı sunduğu bilginin farklı yazarlar, farklı çerçeveler ve farklı temalar altında ele alınmasıyla gerçekleşir. Sergi, bilginin başka bir deyişle araştırmanın görselleştirdiği ve

Resim 2. "Bir Şehir Kurmak: Ankara 1923-33" Sergisi, CerModern (Fotoğraf: Duygu Tüntaş)

4. Sergi kurgusunun bir belirleyicisi elbette ki fiziki sergi mekânıdır. Sergi deneyimi, mekânın karakterine göre değişir ve şekillenir ve söz konusu "Bir Şehir Kurmak: Ankara 1923-1933" sergisi için bu mekân CerModern'dir. CerModern, eski cer atölyelerinin restorasyonu sonucunda mekânın dönüştürülmesiyle 2010 yılında açılan bir sanat merkezi olup eski Ankara ile Yenişehir'in kesişiminde yer alır. Yenişehir'in eski simgelerinden biri olan Su Perileri heykeli ise 1992 yılında kaldırıldığı belediye deposundan 2010 yılında CerModern sayesinde çıkarılmış ve sanat merkezinin bahçesine yerleştirilmiştir. Kent belleğinin bir simgesi niteliğinde olan CerModern, bu sergi için oldukça anlamlı bir konum. Sergi deneyiminin yapının kendi geçmiş izleriyle süslenmesi fikri de oldukça değerli.

mekânsallaştığı ortamı kurarken, farklı medyalar aracılığıyla da çok katmanlı okumalara olanak verir. Serginin içeriği tamamen arşiv materyallerine dayalıdır; kurmaca bilgi söz konusu değildir, aksine birikimlerin farklı medyalar aracılığıyla bir araya gelişleriyle kurgulanan, farklı rotaların sağladığı farklı deneyimler söz konusudur.

CerModern'de serginin girişi, mekânı tam olarak ortadan ikiye bölen bir aks olarak tanımlıydı (4). Giriş aksını karşılayan kırmızı duvarda bir karşılama yazısı, "Yeni Ankara. Hoş Geldiniz." yer alıyordu. Sergi, giriş aksının sağında ve solunda konumlanan iki sekmeden oluşmaktaydı; sağ veya sola yönelmek bir seçim olarak sunulmuştu ve bu iki sekmenin deneyimini farklılaştıran temalar ve mekânsal kaliteler mevcuttu. Üst ölçeğin anlatıcısı olarak kurgulanan sol tarafta Yenişehir ve eski şehir konu edilirken şehir kültürünün alt elemanlarının yer aldığı sağ sekmedeyse şehrin sıradan insanlarını, devlet yapılarını, belediye mekânlarını, parklar gibi açık alanları, dikkat çeken konut binalarını ve önemli anıtları barındırmaktaydı. Sol sekmenin kavis çizdiren devamlı mekânsal deneyimi, sağ sekmede doğrusal (*linear*) bölüntüler ve kesik kesik parçalar olarak karşımıza çıkmaktaydı. Bununla beraber, farklı rotaların sunduğu farklı amaçlara yönelik deneyimler birbirini tamamlayıcı ve bütüncüldü.

Bir başka sergi mekânında başka türde bir kurgu ve deneyimin izlerine rastlayacağımız aşikâr. Bu anlatılanlar yalnızca CerModern'de kurulmuş bir serginin izleri olsa da serginin kendi içinde yarattığı fiziksel ve sanal rotalarının çeşitliliği farklı yerlere taşınması amaçlanan bu serginin her gittiği mekânda başka bir Ankara deneyimini tetikleyeceğinin göstergesidir.

ROTALAR, NOKTALAR VE KATMANLAR

Kırmızı duvarı ve "Yeni Ankara" yazısıyla içeri davet eden sergi, ziyaretçiye U şeklinde bir rota izletir. Bu rotada bir tarafta duvar dolusu görsel, diğer tarafta ise okuma masaları vardır. Ancak, bu rotanın içinde ritmik bir şekilde ilerlerken dört noktada duraklama yaşanır. Bunlar dijital video görsellerinin olduğu noktalar. Üç boyutlu modellemelerle tekrardan

kurulan 1923-1933 Ankara Yenişehir bölgesinde ziyaretçiye sanal bir gezinti yaptırır. Ritmik rotanın bu noktalarda duraklamasının sebebi videoların girdap etkisi yaratarak farklı bir eksende ziyaretçiye kendi içine çekmesidir (Resim 1).

Sergi için üretilen videoların soyut ve işlenmemiş görüntüsü, kendi rotalarında izleyiciyi kaybettirmesi, bazı yapı cephelerinin bilgisine ulaşamadığı için boş bırakılması ve bu sebeple izleyiciye eksik bir gerçeklik sunulması, istenilen ve amaçlanan özelliklerdir. Videolarda bu tür boşlukların bırakılması izleyeni aktif olarak sorgulamaya ve olasılıkları üretmeye davet eder. Serginin sunduğu ve spekülasyona açık bıraktığı bu boşluklar, (henüz) bitmemiş ve devam etmekte olan bir araştırmaya işaret eder; sergi, her yeni araştırmanın farklı bir katman yaratacağını öngörüsüyle izleyiciyi sürekli olarak boşluklarda keşfe zorlayarak onu sürecin bir parçası haline getirir.

Dolayısıyla, sergi boşluklarıyla birlikte farklı bilgi katmanlarını farklı medya araçları üzerinden izleyiciye aktarıyor, kartpostallar ve fotoğraflar gündelik yaşamdan fragmanlar sunar. Bunlar, başkent Ankara'nın ilk on yılının izini sürmemizi sağlayan, o döneme ait görsel materyallerdir. Yazılı belgelerin aksine birçoğu günümüze kadar çeşitli arşivlerde saklanmış; hatta, birçoğu VEKAM Ankara Araştırmaları Merkezi tarafından dijitalleştirilmiştir. Ankara Enstitüsünden alınan Ankara Şehremaneti Mektupçusu Tahsin Bey'e armağan edilmiş olan fotoğraf albümü ise bunun aksine daha önce yayınlanmamış fotoğrafları içerir. Bu sergi sayesinde yayınlanan ve arşive katılan bu fotoğraflar, sergi duvarlarında beyaz çerçeveli olarak yer alır; daha önce yayınlanmış ve arşivde olan fotoğraflarsa çerçevesiz ancak diğerleriyle benzer büyükte ve iç içelerdir.

SERGİ VE SERGİLEME OBJELERİ

Sergileme objeleri, başka bir deyişle sergi masaları, üniteler şeklinde birbirlerinin varyasyonları olarak tasarlanmıştır. Ahşap paneller açılı bir şekilde arka arkaya yaslandıklarında okuma masalarını, ahşap panellerden biri cam yüzey olduğunda sergileme vitrinini, ahşap yüzey tek parça

5. Ernest Mamboury'nin "Ankara Gezi Rehberi" kitabının Türkçe çevirisine Ankara Üniversitesi açık dijital arşivinden ulaşılabilmektedir.

6. 1934 Sovyetler Birliği yapımı "Türkiye'nin Kalbi Ankara" belgesel filmi sergide gösterilen filmler arasındadır.

7. "Araştırmanın Kendisi ve Sergisi" başlıklı konuşma, küratörler Ali Cengizkan, N. Müge Cengizkan, sergileme tasarımını yapan ofis FREA'dan Fatih Yavuz ve Emre Şavural, grafik tasarımını yapan BAREK'ten Emrah Çiftçi ve modelleme ve videoları yapan Büşra Öner ve Dersu Değer'in katılımıyla 19 Aralık 2019'da CerModern'de gerçekleştirilmiştir.

halinde yere paralel yerleştiginde ise harita ve maket masalarını oluşturur. Bu sayede, sergi deneyiminde bir bütünlük ve devamlılık sağlanır. Ayrıca, bu tasarım sergileme eyleminin bir adet sergi ile sınırlı olmayabileceğini hatırlatmış, ileriye dönük çalışmaların aynı ünitelerle tekrar ve tekrar adapte edebileceğini ortaya koymuştur.

Cam vitrinli masalarda sergilenen dokunamadığımız sergi objeleri arşivlerden toplanmış Ankara'ya dair birtakım anılardır. Eski broşürlere, belgelere, kitaplara ve eşyalara bu cam vitrinlerde rastlamak mümkün. Örneğin; sergi girişinin etrafındaki duvarlara işlenmiş yazı ve görsellerin kaynağı olan Ernest Mamboury'nin "Ankara Gezi Rehberi" kitabının orijinal dilindeki eski basımı cam vitrinin arkasında sergilenir (5). Yere paralel uzanan ahşap masaların bir kısmına haritalar, bir kısmına ise maketler yerleştirilmiştir. Seçilen haritalar, Ankara'nın ilk planlarıdır; maketler ise Yenişehir yapılarının tipolojilerini yansıtan sade ve küçük ama dokunabildiğimiz sergi objeleridir (Resim 2).

Okuma masaları bireysel deneyimin yoğunlaştığı noktalar ve başkent Ankara'nın ilk on yılına katkı koymuş birçok entelektüel figürün hikayesini anlatır. Doğrusal bir okuma yapmak ve birinden ötekine bağlanmak zorunda kalmadan, okuma masaları arasında dolanıp çeşitli figürlerin farklı hikayeleri arasında şehir kültürüne farklı bakış açılarından bakmak mümkün. Okuma masalarının üstünde arka arkaya asılmış olan tül flamalar bir "kutlama sembolü" olarak yeni başkent Ankara'ya övgü niteliğindedir. Tüm bunlar, sergi mekânın her iki ucunda gösterilen filmler ve daha önce de bahsedilen, giriş duvarının çevresini saran kırmızı yazılı Mamboury duvarları... (6). Her biri belgelenmiş başka bir başkent Ankara resmidir.

SERGINİN KALICI ÜRÜNÜ OLARAK KİTAP

Bir araştırma projesi ürünü olarak oldukça kapsamlı ve detaylı bilgiler örüntüsüne sahip sergiyle eş zamanlı olarak yayımlanan kitap, içerdiği çok sayıda görsel ve yazılı malzeme ve destekleyici yazılarla, serginin sunduklarının üzerine farklı katmanlarda yoğunlaştırılmış bilgiler sunar. Bu "çok katmanlılık" yukarıda

da bahsedildiği gibi hem serginin hem de kitabın özünü oluşturan temel konulardan biri. Bu konu, sergi üzerine gerçekleştirilen paralel konuşmaların ikincisinde serginin, kitabın ve diğer dijital ve basılı malzemelerin grafik tasarımını yapan Emrah Çiftçi tarafından şu şekilde vurgulandı: Özellikle sergideki malzemenin farklı katmanlarda okunabilecek bir grafik diliyle tasarlanmış olması, "sergiden bazı kısımları atlayarak ya da sadece bazı kısımları görerek çıkan kimileri için sergiyi *gördüm* dedirtebilecek" (7). Sergide, çok katmanlılığın sunduğu başka Ankaraların seyirci/ziyaretçi tarafından okunması temelde görme/izleme işi üzerinden gerçekleşirken, kitapta başka Ankaraları okuyabilmek için okuyucunun farklı bilgi katmanlarının içine doğru genişlemesi ve onların izini sürmesi gerekmektedir.

"Varolmayan Kartpostallar", "Panoramalar", "Kesitler" ve "Enstantaneler: Şehrin Sakinleri" alt başlıklarından oluşan kitap temelde, birbirinin içine geçmiş girift iki kısımdan oluşur; bir yandan farklı araştırmacıların serginin odağındaki konuları, kendi bakış açıları çerçevesinde inceledikleri çalışmaları yer alırken, bir yandan da sergide yer alan görsel ve yazılı malzemeler daha detaylı bir şekilde ele alınır. "Panoramalar" başlığı altındaki farklı araştırmacıların çalışmaları, Ankara'nın başkent olarak kuruluşu dönemini "barınma" konusu üzerinden anlamaya ve başka Ankaraları keşfetmeye yönelik çok yönlü ve geniş bir görünüm sunar.

Başkent olmak üzere kurulan bir şehrin barınma tarihini ve kültürünü farklı ölçeklerdeki yansımalarıyla aktaran sergi, çizilen muhtemel gezi rotalarıyla ziyaretçinin inisiyatifine bırakılmış bir deneyim süreci sunar; ancak bu isteğe bağlı olma durumu tamamen bir serbestlik demek değildir. Kurgulanmış muhtemel gezi rotaları, iki uçtaki filmler ve bu filmlerin sırası ve modellemelerden elde edilen videoların yeri ve sıralaması, tamamen serbest bir dolaşım yerine aslında ziyaretçiye çoklu ama tanımlı seçenekler verir. Benzer şekilde, kitap, alt başlıklara rağmen okuyucuya kendi okuma rotasını belirleyebileceği bir kurgu sağlar. Okuyucu alt başlıklar içinde ve arasında atlayarak ilerleyebilir; geri dönebilir ve buna rağmen, asıl odak olan "barınma"

Resim 3. "Bir Şehir Kurmak: Ankara 1923-33" Sergisi, CerModern (Fotoğraf: Duygu Tüntaş)

konusu okuyucunun bütünden kopmasına izin vermez.

Temelde bakıldığında, sergi sunum ortamı ve mekânla gelen kısıtlamalar nedeniyle daha "seçilmiş" görseller ve bu görsellere dair en net bilginin mümkün olan en kısa şekliyle verilmesini gerektiriyor. Sergi sonrası kitabı inceleme ve okuma şansı bulduğunuzda bunun "Bir Şehir Kurmak: Ankara 1923-1933" projesi için de geçerli olduğunu görmeniz mümkün. Özellikle başkent Ankara'nın bu 10 yılı için önemli figürler hakkında görsel ve yazılı malzemenin sergilendiği "Enstantaneler: Şehrin Sakinleri" bölümü (kitapta da aynı başlıkla yer alıyor) için bu konu öne çıkıyor. Sergi alanının ortasına yerleştirilen modüler düzende tasarlanmış okuma masalarında bu figürlere yer verilmiş ve kısıtlı bir alan ayrılabilmişken, kitapta bu konuda daha esnek olunduğu görülür. Bu durum, sergi kapsamında bahsedilen figür için en açıklayıcı ve metinle en uyumlu görsellerin seçilmesini gerektirmiştir. Ayrıca, uzun açıklamaların sergide yer almasının akış ve süreç içinde uyumsuzluk yaratabileceği de

düşünüldüğünde, kitabın sunduğu ortam itibarıyla bu konuda da çok daha kapsayıcı olması kaçınılmaz. Bu "seçilme" durumu duvarda sergilenen fotoğraflar için de geçerlidir. "Panoramalar" ve "Kesitler" başlığı hem sergi hem de kitapta kullanılmıştır; ancak sergide yer alan görsellerin daha fazlasını kitapta bulmak mümkündür. Bu ve bunun gibi birçok örnek okuyucu tarafından keşfedilmeye açık; hatta bu durum belki de bir çeşit iz sürmeyle kimi zaman sergi okuyucusuna kimi zaman da kitap okuyucusuna sunulan bir keşif süreci olarak düşünülebilir. Yine aslında bu "seçilme" durumu küratörler, sergi tasarımcıları ve grafik tasarımcı tarafından da sıklıkla bahsedilen "katmanlılık" durumuyla kolaylıkla ilişkilendirilebilir. Sergide ve kitaptaki tasarım, aynı bilginin farklı ortamlarda, arşivdeki dokümanların varyasyonlarıyla, farklı katmanlarda okunacak şekilde tasarlanması bu araştırmanın derinliğinin en anlaşılır şekilde sunulmasını sağlamış. Özellikle sergi için bahsedilen farklı alanlardan/ilgi alanlarına sahip insanların "gördüm" diyebileceği çok katmanlı sistemi

oluşturmada bu “seçilme” işinin önemi daha da öne çıkıyor.

“Katmanlılık” durumunun sergi ve kitapla ilişkisini bir de farklılıklar üzerinden değil de birbirleriyle olan karşılıklı besleme üzerinden de tartışabiliriz. Eğer kitap için toplanan arşivin bir döküm değerlendirmesini yaparsak, bu durumda sergi de bu ortaya konan bilginin farklı araçlarla – modeller, videolar, flamalar, duvar yazıları, görseller, vs.– deneyimlenmesini sağlayacak ortamı yaratıyor diyebiliriz. Sonrasında ise dökümü yapılan bilgilerin sergilenmesi için kullanılan araçlarla “yeniden üretilen” bu bilgiler, kendilerine kitapta yer buluyorlar. Bunu en basit şekilde şu örnekle açıklayabiliriz: Arşivlerden elde edilen dokümanları, yazılı ve görsel malzemeleri kitapta ve sergide görebiliyoruz. Sonrasında bu malzemeler kullanılarak maketler, dijital modeller ve videolar üretilmiş ve bilginin görselleştirilip sergi aracılığıyla paylaşılmasına olanak sağlamıştır.

Sergi üretimini değerlendirirken, belki de kitaptaki en ufuk açıcı bölümlerden biri olan “Varolmayan Kartpostallar” kısmını da dahil etmemiz gerektiği ortaya çıkıyor. Bu kısımda, eldeki şehir “Panoramalar”ında olmayan alanlar ve bakış açıları belirlenerek, sergi için üretilmiş olan videolardan görüntüler alınmış ve kitaba yeni üretilmiş bilgi olarak eklenmiştir. Bu sayede varolmayanın keşfe açık olduğu vurgulanmış ve ileriki çalışmalara da ilham kaynağı olabilecek bir üretim ortaya çıkartılmıştır. Başka bir anlamda da serginin sağladığı farklı deneyimi kitaba yansıtmak mümkün olmasa da, sergide izlenebilen bilginin basılı ortamda sunulmasının bir yolu olmuştur. Ayrıca, görüntü alınacak açıların belirlenmesi de bir başka analiz ve bilginin ürünüdür ve dolayısıyla, yine bu “Varolmayan Kartpostallar”ın üretiminde bir bilgi katmanının daha eklendiğini söyleyebiliriz. Ziyaretçi, sergide maketleri ve videoları bir süreklilik halinde deneyimlerken, okuyucu olarak kitapta “bakması gereken” ya da “en önemli bilgiyi içeren” açılardan alınmış görüntülerle damıtılmış bilgiye ulaşabiliyor. Belki de tam olarak bu nedenle, bu iki araştırma ürününün birlikte “keşfedilmesi” gerekiyor.

Sergi bittikten sonra, ondan bağımsız olarak da var olabilecek olan kitabı kendi özgün içeriklerinin yanında, sergi için destekleyici bir ürün olarak görmek de mümkün. Sergide kitabın izini sürebildiğimiz gibi kitapta da serginin izine rastlarız. Her ikisi de bir deneyimdir; bu sebeple birbirlerini tekrar etmeyen ürünlerdir. Her ikisinin kurgusu farklıdır ve bu sayede birbirlerini tamamlarlar. Zira Ali Cengizkan kitapta araştırma yönetimine ilişkin bilgi verirken, aynı zamanda serginin kurgusu hakkında da ipuçları veriyor. Bir örnekle açıklamak gerekirse, sergideki karşılıklı iki duvarda yer alan 1936 tarihli Jansen Yenişehir Planı ile 1939 tarihli hava fotoğrafının konumlanışının nedeni, araştırmadaki yeri ve önemi, yöntemdeki katkısını kitapta bulabiliyoruz. Buna ek olarak, fotoğraf arşivi üzerine sergide yer alması güç olan bilgiler kitapta detaylı olarak yer bulmuş: kimlerin arşivi, kim çekmiş, en çok hangi açılardan ve nereden çekilmiş ve bunun nedenleri, bu çekim noktaları ve açıları şehrin gelişimiyle ilişkili olarak nasıl değişmiş, vb. **(Resim 3)**. Yine destekleyici bir unsur olarak, kitabın ilk kısmında yer alan yazılarda, sergide çoğunlukla görsel malzeme üzerinden verilen bazı bilginin arka plandaki detaylı açıklamalarını bulma şansı verilmiş. Örneğin, Ali Cengizkan, sergide çizimler, maket ve modellerle aktarılan yeni konular ve konut tipleri üzerine detaylı bilgiler verirken; Günkut Akın “Kesitler” bölümündeki üç önemli figür olan Vedat Tek, Kemalettin Bey ve Arif Hikmet Koyunoğlu üzerine farklı bir bakış açısıyla ufuk açıcı bir yazıyla kitapta yer almış.

Buradan yola çıkarak, sergi ve kitabın kendi içindeki “çok katmanlılığı”nın yanında, sergi ve kitabı birbirlerini destekleyen farklı katmanlar olarak okumak mümkün.

BİTİRİRKEN

“Araştırma, kent araştırması, mimarlık tarihi araştırması, ilk baştan sonunu ve tek tek sonuçlarını gördüğünüz, içinde güvenle yürüyeceğiniz bir süreç değildir. Aslında bütün araştırmalar için söylenebilir bu saptama. Sonucunu baştan bildiğimiz bir şey araştırma değildir; olsa olsa bir tümevarım-tümdengelim alıştırmasıdır. Akademik ortamları kuran araştırmaların çoğu ne yazık ki hala bu saptamanın farkında olmadan, son on yılları tekrar eden, yazılı ve bilinenin ötesine geçemediğinin farkında olmayan, bu tekrar yazımın,

ki eğitim alanının sürekliliği için çok anlamlıdır bu “tekrar” durumu, gölgesinde olan çalışmalar... Bilimsel ve akademik çalışmanın olmazsa olmazı ise “yeni bilgi üretmek”! Biz bu çalışma dolayısıyla yeni bir bilgi ve çalışma alanını ortaya çıkardığımızı, taze bilgi ürettiğimizi, yeni amatör ve akademik çalışmaların bu alanın serpilip gelişmesine ve Ankara tarihine katkıda bulunmayı sürdüreceğini düşünüyorum.” (XXI, 2019)

Yukarıda Ali Cengizkan’ın belirttiği gibi, bu sergi ve kitap, yalnızca eldeki kümülatif bilginin bir teşhiri değil, var olmayanın araştırılması, izleyen ve okuyan tarafından iz sürülmesi ve kişisel keşiflerin yapılmasına olanak veren bir “araştırma” ürünü ve nedenidir. Farklı medya ortamları aracılığıyla sunulan bilgi katmanları, izleyen ve okuyanın sunulmuş olandan farklı başka keşifler yapmasına ön ayak olur ve onları da araştırma sürecine dahil eder; zira, bu bitmiş bir ürün değil, süregelen ve devam etmesi öngörülen bir araştırmanın ilk aşamasıdır.

Ankara şehrinin tarihini ve Cumhuriyet tarihindeki önemini az çok bilen, mimarlık ve şehircilik açısından önemini ise akademik bilgi ölçeğinde bilmese de hisseden herkes için bu sergi ufuk açıcı, bilgilendirici ve “uyandırıcı” demek yanlış olmaz. Cumhuriyet’in başkent olarak “kurduğu” bir şehrin, yani Ankara’nın, kuruluş dönemine ait barınma tarihi odaklı bu denli bilgi içerikli bir sergi ve yayın hazırlanmış olması takdire değer. Yapılabilecek

birçok eleştirinin yanında, sadece sayılan bu nedenlerle bile çok önemli ve değerli bir katkı olduğu aşikâr. Sürekli belirttiğimiz gibi, bu serginin artık “zamanı gelmişti”. İnancımız farklı şehirlerde ve farklı mekânlarda bu sergiyi tekrar göreceğimiz üzerine. Yenilerinin önünü açması ve başka Ankaraları tanıma şansı elde etmek dileğiyle.

KAYNAKLAR

XXI (2019) *Bir Şehir Kurmak: Ankara 1923-1933*. [<http://xxi.com.tr/i/bir-sehir-kurmak-ankara-1923-1933-soylesi>] Erişim Tarihi (10.05.2020).

MELİS ACAR, B.Arch, M.A.

Received her B.Arch (2012-2016) from TED University, M.A in History of Architecture (2016-2019) from Middle East Technical University, Department of Architecture. Currently works as a Research Assistant at TED University. Major research interests include studies on educational buildings in urban realm with a specific emphasis on Republican Turkey and Ankara. melis.acar@tedu.edu.tr

AZİZE ELİF YABACI, B.Arch, M.A., PhD.

Received her B.Arch (2004-2009), M.Sc in Restoration (2009-2012) and PhD in Conservation of Cultural Heritage (2012-2018) from Middle East Technical University, Department of Architecture. Major research interests include conservation of university campuses and education buildings, built in the republican period for the cases in Turkey. elif.yabaci@tedu.edu.tr